

CUMHURİYETİN DEV PROJESİ: NAZİLLİ SÜMERBANK BASMA FABRİKASI

Venezuela'daki "Atatürk Modeli Fabrika'ya" esin kaynağı olan fabrika¹, 1937'de Atatürk tarafından açılan **Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası**'dır. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, Atatürk'ün kafasındaki "**Sosyal Fabrika Projesi'nin**" ilk uygulaması olması bakımından çok önemlidir. Atatürk'ün kafasındaki fabrika, sadece üretim yapılan bir mekan değil, aynı zamanda "ar-ge" çalışmalarının yapıldığı bir labratuvar, eğitim verilen bir okul, her türlü sanat ve spor imkanlarına sahip bir kültür kompleksi, kısacası adeta dört dörtlük bir "yaşam alanı", bir kampüstür. Atatürk, işçilerin yüksek standartlarda, her türlü imkandan yararlandıkları bu "**sosyal fabrikaları**" Anadolu'nun her yanına yapmayı planlıyordu. Ama bu projesini yaygınlaştırmaya ömrü yetmeyecekti.

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, genç Cumhuriyetin Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın ilk önemli eseridir. Sümerbank'ın kurduğu ilk Türk basma fabrikasıdır. Devlet eliyle kurulan ilk basma fabrikasıdır.

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, genç Cumhuriyetin Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın ilk önemli eseridir. Sümerbank'ın kurduğu ilk Türk basma fabrikasıdır. Devlet eliyle kurulan ilk basma fabrikasıdır.

Fabrika, Türk-Sovyet ortak yapımıdır. Makineler ve teçhizatların çoğu Sovyetler Birliği'nden **narenciye karşılığında** alınmıştır. Fabrika kuruluşundaki işçi açığını kapatmak için 120 Sovyet montör ve mühendisi istihdam etmiştir.

Fabrikanın temelleri 25 Ağustos 1935'te atılmış, yapımı 18 ayda tamamlanmış ve 9 Ekim 1937'de açılmıştır. Bina ve makineler dahil, **8 milyon liraya** mal olmuştur.

Fabrikanın, 28 bin iş ve 800 otomatik tezgah ile çalışmaya başlaması ve **2.400.000 kilo iplik işlemesi** planlanmıştır. Bununla **20 milyon metre basma** imal edilecektir.

Fabrika 15 bin ton kömür yakacaktır.

Fabrika **her gün en fazla 2400 işçi çalıştıracak** ve ücret olarak senede 1 milyon lira ödeyecektir.

Fabrika, beş kısımdan oluşmuştur: Dokuma bölümü, Basma bölümü, Desen bölümü, Gravür bölümü ve Baskı kısmı...Basma, Desen, Gravür bölümünden geçen kumaşlar, Dokuma bölümünde, yarısı elektronik olmak üzere 768 tezgahta dokunacaktır. Günlük dokuma, 62.000 ile 64.000 metre arasındadır. Baskı bölümünde ise 4 baskı makinesi vardır. Burada farklı renk ve desenlerde günlük ortalama 85.000 metre basma yapılacaktır.

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, sosyalist ülkeler de dahil, dünyada görülmemiş bir "sosyal" niteliğe sahiptir. Evet, fabrika kurulurken Sovyet modeli esas alınmıştır, ama genç cumhuriyetin genç mühendisleri Türk devrimine has, çok özgün bir eser ortaya çıkarmayı başarmışlardır. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, 1930'ların dünyasında bir benzerine daha rastlanmayacak kadar özgün bir "sosyo-kültürel" ekonomi projesidir.

İşte Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın şaşırtan özellikleri:

1. Fabrika, balolar, danslar ve partiler düzenlemiştir: 1930'ların ortalarına kadar kadınlı erkekli hiçbir toplantıya katılmamış halk, fabrikanın organize ettiği balolar, danslar ve partilerle sosyalleşmiş, özellikle **kadın** ön plana çıkmaya başlamıştır.

¹ Gazeteci Banu Avar'ın Venezuela gezisi sırasında karşılaştığı bir olay kastediliyor. Banu Avar'a kulak verelim: "*Şehri göreceğimiz tepeye doğru tırmanırken, Kemal Atatürk tabelasını geçince şaşırdım ki, tepeye geldik. Genç kız rehber heyecanla 'şu fabrikayı görüyor musun? yanında nikah salonu, şu sağlık ocağı, şu okul onun arkasındaki de bizim ev.'* 'Eeee, dememe kalmadı' Rehber '**Biz buna ATATÜRK modeli**' diyoruz' diye yapıştırdı."

2. Fabrikada sinema salonu vardır: 1937 yılında 12 bin kişinin yaşadığı bir kentte, bu fabrika bünyesinde **700 kişilik bir sinema salonu** açılmıştır. İki defa memurlara, iki defa işçilere ve iki defa da ustalara olmak üzere haftada toplam **altı defa film** gösterilmiştir

3. Fabrika Halkevi kurmuştur: Fabrika "**Sümer Halkevi**" adıyla bir halkevi kurarak halkı her konuda bilinçlendirmeye çalışmıştır. Bir fabrika bünyesinde açılan ilk ve tek halkevi Sümer Halkevi'dir. Halkevinin şubelerinde çalışanların büyük çoğunluğu fabrika işçisidir. Halkevinin, hazırladığı oyunları sergilemesi için fabrika içinde bir sahnesi vardır. Sümer Halkevi biçki-dikiş kurslarında her yıl birçok genç kız meslek sahibi olmuştur. Halkevi civar köylere geziler düzenlemiş, köylülerin sorunlarıyla ilgilenmiş, köylere ilaç ve sağlık elemanı göndererek hastaların tedavisini sağlamıştır.

4. Fabrikanın korusu vardır: Fabrika çalışanları arasında bir **müzik grubu** oluşturulmuştur. **Klasik müzik seslendiren** grup Nazilli, Aydın ve Denizli'de konserler vererek "çok sesli" müziğin Anadolu'da tanınmasını sağlamıştır. Fabrikada yemek aralarında dünya klasiklerinden eserler okuyan bu koro (grup), işçilerin **Beethoven zevke ulaşmalarını** sağlamıştır. Fabrikada, çalmayı bilen işçilerin kullanımına açık bir de **piyano** vardır.

5. Fabrikanın hamamı vardır: Fabrika bünyesinde kurulan bir hamam, hem işçilere hem de Nazilli halkına hizmet vermiştir.

6. Fabrikanın Ressamları vardır: Fabrika bünyesindeki desinatörler belli zamanlarda fabrika dışına çıkarak Nazilli ve çevresinin güzel resimlerini yapmışlardır. Fabrika ressamlarının yaptığı bu tablolar açık arttırmalarda satılmıştır. Resim heykel sergileri de düzenleyen fabrika Nazilli'de güzel sanatların gelişmesini sağlamıştır.

7. Fabrikanın spor kulübü vardır: Fabrikanın bünyesinde kurulan lacivert-beyaz renkli **Sümer Spor**, futbol, basketbol, atletizm, voleybol, bisiklet, güreş, yüzme, boks branşlarında faaliyet göstermiştir. Fabrika bünyesindeki **Sümer Spor futbol Sahası** Türkiye'nin ilk "alttan ısıtmalı" futbol sahalarından biridir. Ayrıca yine fabrika bünyesinde, **basketbol, voleybol sahaları, güreş minderleri, boks ringi, tenis kortu ve paten pisti** vardır. Nazilli'de toplumsal kaynaşmayı güçlendiren "**paten eğlenceleri**" ve "**bisiklet yarışları**" Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın mirasıdır.

8. Fabrika halka bedava basma dağıtmıştır: Bir sosyal fabrika olarak tasarlanan Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, altı ayda bir halka "ıskarta basma" dağıtmıştır.

9. Fabrikada işçi hakları üst düzeydedir: Çok sayıda işçiyi barındıran fabrika işçi haklarına da çok önem ermiştir. **İşçi ve Memur Biriktirme Sandıkları, İşçi Ölüm ve Hasatlık Yardım Sandıkları** oluşturulmuş, fabrika içinde işçi sağlığını koruyacak **40 yataklı bir hastane, bir eczane bir de labratuvar** kurulmuştur. Nazilli'nin kabusu haline gelen sıtma hastalığı fabrikanın sağlık ekibi tarafından kurutulmuştur. İşçilere mesleki eğitim verilen fabrikada ayrıca işçiler için beş sınıflı bir **okuma-yazma kursu**, daha doğrusu bir küçük okul vardır. **Sümer İlköğretim Okulu** adlı bu **işçi okulunun 980 öğrenciye sahiptir**. Ayrıca bir **işçi radyosu** ve işçi çocukları için 26 yatak ve 40 mevcutlu bir **kreş** kurulmuştur. İşçiler ve memurlar, fabrikanın hemen önünde özel olarak inşa edilen 264 dairelik ve **1000 kişilik lojmanlarda** çok uygun bir ücretle kalırken, bekar işçiler için 350 kişilik bir "**Bekar İşçi Pavyonu**" vardır. Lojmanda kalamayan işçi ve memurları şehirden fabrikaya taşımak için düzenli seferler yapan **GIDI GIDI** adı verilen mini bir tren kullanılmıştır. Fabrika işçilerinin yiyecek ve giyeceklerini temin etmek için fabrika bünyesinde bir **kooperatif** vardır. Fabrikanın, işçilere hizmet veren güzel ve temiz **bir fırını, işçi yemekhanesi, memur kantini** ve bir de **hamamı** vardır.

10. Fabrikanın ar-ge bölümü vardır: Daha fabrika açılmadan fabrikada kullanılacak kaliteli pamukların çevrede yetiştirilmesi için **200 adet modern tohum ekme makinesi** satın alınmıştır. Yine pamuk işinde kullanılmak üzere birçok **modern tarım aleti ve makinesi** bölgeye getirilerek çiftçilere dağıtılmış ve bunları nasıl kullanacakları öğretilmiştir. Fabrika içinde **mekanik odası, fizik labratuvarı, tarım labratuvarı** gibi ar-ge bölümlerinde, fabrikada yapılacak üretimin kalitesini arttırmak için çalışmalar yapılmıştır.

11. Fabrikanın atölyesi vardır: Fabrikanın büyük bir atölyesi vardır. Bu atölyenin **demirhanesi, marangozhanesi, dökümhanesi, kaynak ve teneke işleri yapan bir kısmı** vardı. Diğer fabrikaların ahşap parça ihtiyacı olan makine vurucu kolları burada yapılırdı.

12. Fabrikanın elektrik ve su santralleri vardır: Fabrika, bir dönem hem kendi elektrik ihtiyacını hem de Nazilli kentinin elektrik ihtiyacını kendi bünyesindeki bir **elektrik santraliyle** sağlamıştır. Dört kazan ve üç türbinli olan bu santral, 2500 kw gücündedir. Fabrikanın su ihtiyacını karşılamak için bir de **su santrali** vardır.

İşte Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası... İşte Atatürk'ün "**Sosyal Fabrika Projesi**"nin ilk uygulaması... İşte genç cumhuriyetin, halkına, insanına, işçisine bakışı...

ATATÜRK NAZİLLİ SÜMERBANK BASMA FABRİKASI'NDA

Türkiye'de devlet eliyle kurulan bu ilk basma fabrikasını 9 Ekim 1937'de bizzat Atatürk açmıştır. Atatürk, Ege manevraları için bölgede bulunan ordu komutanlarıyla ve yöneticilerle birlikte açılışa gelmiştir. Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, İkinci Ordu Müfettişi Orgeneral İzzetin Çalışlar, Genelkurmay Asbaşkanı Asım Gündüz, Jandarma Genelkomutanı Naci İldeniz gibi komutanlar ve Trakya Umum Müfettişi General Kazım Dirik ile İzmir Valisi Güleç, Başvekil Vekili Celal Bayar, İsmet İnönü, Afet İnan, Kütahya Milletvekili Recep Peker, Ziraat Vekili Şakir Kesebir, Dahiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya, Nafia Vekili Ali Çetinkaya, Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras, Milli Müdafaa Vekili Kazım Özalp, Maliye Vekili Fuat Ağralı, Kültür Vekili Saffet Arıkan, Gümrük ve İnhisarlar Vekili Ali Rana, Orman Umum Muhafaza Komutanı Korgeneral Seyfi gibi nerdeyse devletin bütün askeri ve sivil erkani tam kadro Atatürk'le birlikte Nazilli'dedir.

Atatürk'ün açılışını yaptığını ilk ve son fabrika olan Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın açılışına verilen önem, asker-sivil neredeyse bütün devlet erkanının açılışa katılmasından da bellidir.

Nazilli Basma Fabrikası istasyonunda fabrika yetkililerince karşılanan Atatürk'ün ilerlediği istasyondan fabrika müdüriyet binasına kadar parke döşenmiş yolun her iki yanında halk düzenli bir şekilde sıralanmıştır. Sıraya geçmiş küçük kızlar ellerinde pamuk dallarıyla misafirlerini karşılamışlar ve bunları Atatürk'e hediye etmişlerdir. Fabrika binası ve meydanlar bayraklarla süslenmiştir. Atatürk, yanındakilerle birlikte fabrikaya geldiğinde, mahşeri kalabalık tarafından Halkevi Orkestrası eşliğinde büyük sevinç ve tezahüratla karşılanmıştır. Atatürk halkın bu coşkulu karşılamasına fabrikanın girişindeki müdüriyet binasının balkonundan halkı selamlayarak cevap vermiştir.

Açılışa yapılan konuşmalardan sonra Atatürk, fabrikanın yönetim dairesinden çıkarak iplik dokuma ve halı makinelerinin bulunduğu binaların kapısı önüne gelmiştir. Fabrikanın elektrik santralinin

önünde **elektrikle aydınlanan bir büstünü gören Atatürk**, bir süre bu büstü inceledikten sonra "güzel" diyerek fabrika müdürüne iltifatta bulunmuş ve daha sonra açılışı yapmıştır. Atatürk'ün fabrikayı açmasıyla birlikte 480 makine bir anda çalışmaya başlayarak ilk pamuğu işlemiştir. Tören boyunca bir uçak filosu fabrika üzerinde uçuşlar yapmıştır

Atatürk'ün açtığı Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, çok kısa bir sürede Nazilli'nin çehresini değiştirmiştir, Daha önce göç veren Nazilli kısa zaman içinde göç alan bir kent haline gelmiştir. Genç cumhuriyetin çağdaşlaşma projesi kapsamında en erken ve en köklü şekilde aydınlanan kentlerden biri, belki de birincisi Nazilli olmuştur. Nazilli'nin "çağdaşlaşmasında" Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın yeri çok büyüktür.

BEDRİ RAHMİ EYÜBOĞLU'NUN İZLENİMLERİ

7 Ekim 1953'te Nazilli'ye gelen şair ve ressam **Bedri Rahmi Eyüboğlu**, Nazilli'deki değişimi şöyle gözlemlemiştir:

"...Altı saat içinde altı lunapark geçtik... Bir de ne görelim şehir baştan aşağı neon ışıkları içinde. Nazilli dediğin nedir ki, Anadolu'da küçük bir kaza değil mi? Gecenin ikisinde ışık, elektrik ışığı içinde yüzen bir Anadolu kasabasını görmek insanı nasıl sevindirmez... Nazilli'nin iki yakasını bir araya getiren bir ışık fermuarı taa Basma Fabrikası'na kadar uzanmış. Sarı yerine hafif yeşilimtirak bir ışık. Bu ışığın altında yürüdük. Gayet nazik bir memur, belediye memuru mu polis mi pek anlayamadım, küçük bir çocuğa seslendi; 'Bu misafiri Gıdı Gıdı'ya kadar götür...' dedi. Evvele bir mahalle, bir semt adı sandım. Sonra bir şoför, bir arabacı olabilir dedim. Gıdı Gıdı dedikleri bir küçük, bir maskara dekovil tren imiş. Belli saatlerde işçileri fabrikaya taşırılmış... Bir kedim olsa ismini muhakkak Gıdı Gıdı koyardım... Birkaç adım ötede aynı ışıklarla donanmış birkaç otel sıralanmış. Burası kaza değil vilayet merkezi diyorum. Burasını bu hale fabrika soktu diyorlar.

Dükkan önünde bir otobüs duruyor, içinden birçok işçi çıkıyor çoğu kadın. Birkaç erkek var. Fabrika'dan dönüyorlarmış. Gece Postası. Pek yorgun görünmüyorlar, ama kına gecesinden de dönmedikleri belli. Telaşsız adımlarla sokaklara dalıyorlar. Çoğu siyah gömlek üstüne beyaz bir başörtüsü sallandırmış. Geniş yollar, ışıklı yollar, ışıklı oteller, gece yarısı açık dükkanlar, dizi dizi okaliptüs ağaçları.

Kışın kapıya dayandığı bu günlerde Pazar yerindeki sebze çeşidi insanı şaşırtıyor... Eski evlerin dışardan çok kalender görüldüğüne bakmayın içleri cennet gibi. Derli toplu tertemiz. Nazilli'de bisiklet bolluğu göze çarpıyor. Motosikletler ve takma motorlu bisikletler de var. Bisikletlerin çoğu Basma Fabrikası'nda çalışan işçilerin olmalı. Fabrikanın bir bisiklet garajı var. Yol dümdüz olduğu için işçiler bisikleti benimsemişler.

Fabrikanın Nazilli'ye bağışladığı nimetlerden birisi de bu olmalı. Ne yalan söyleyeyim, sinemada görsem reklamdır derdim. Bana Anadolu'da bir kaza merkezinde işine bisikletle giden beş yüz işçi gördüm deseler kolay kolay aklım yatmazdı.

Fabrikayı gezdikçe işçiler sağlanan imkanları, kolaylıkları gördükçe şaşırdım kaldım. Sıcak, lezzetli, kuvvetli bir yemek. Boyalarla uğraşanlara süt ve yoğurt, işçiler mahsusu hastane, kreş, kantin, alabildiğince geniş bir bahçe, Kantinin üstünde bir havuz. Havuzun içinde bir heykeltıraşın elinden çıktığını zannettiğim bronz bir heykel, bir kadın heykeli. İşçilerden birisi yapmış. Fabrikada bronz döktürmüş. Aman Allah'ım! Akademide bronza değil alçıya bile dökmek nasip olmaz. Bir de gazoz tezgahı kurmuşlar. Geliri, işçilerin spor kulübüne veriliyor. Futbol takımları var. Denizli'de yaptığı maçlarda kimseden geri kalmamış.

İstanbul'da eşine az rastlanır bir boyda bir tiyatro salonu var. Geçenlerde 'Soygun'u oynamışlar. Şehirde böyle bir salon olmadığı için bazı düğünler burada yapılmış. Balolarda eksik değil. Benim tarihime üst üste iki tane düştü. Fabrika kuruluşunun 16. yılı iki balo ile kutlandı. Birisinde, fabrika işçileriyle aileleri, ötekinde şehirden gelen davetliler vardı. Birisinde yerli oyunlar oynandı, türküler söylendi. Ötekinde bol bol dans edildi. Her ikisi de geç vakte kadar uzadı.

Fabrika ailesinin toplantısında hiç görmediğim bir oyun oynandı. Bir tarafta Köroğlu türküsü söyleniyor, ortada iki kişi bu havaya uygun adımlarla bir koyun yüzüyorlar. Koyun dediğim de yere upuzun yatmış, kaskatı kesilmiş bir genç. Sıra koyun yüzmeye geliyor. Adamcağızı parçalamadan bir güzel şişiriyorlar. Seninki gayet güzel ölü taklidi yaparken biçarenin parçalarından içeriye bir bardak da bira dökmezler mi! O zamana kadar oyunun bütün kısımlarına büyük ustalıkla katlanan genç, yıldırım hızıyla doğruluyor. Bu kötü şakanın hesabını soruyor. Meğer oyun içinde bir başka oyun varmış.

Fabrikanın sanatçısı olan bir genç mikrofon başında hiç de bayat olmayan esprileri döktürüyor. Fabrikanın bülbüllerini birer birer, mikrofon başında şakımaya davet ediyor! Nazlanmadan geliyorlar. Kimi gazel söylüyor, kimi en ön moda caz havalarından birini... Kimi Köroğlu'na giriyor. Kimi harmandalına. Sonra her sene bu gece çıkarılan Gıdı Gıdı balo gazetesi dağıtılıyor. İçerisinde gene fabrikalı çocuklardan birisinin yaptığı karikatürler var..."

İşte Bedri Rahmi Eyüboğlu'nu şaşırtan Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası gerçeği... Genç cumhuriyetin en devrimci adımlarından biri... Üretime, istihdama, yatırıma önem veren, kendi halkına güvenen, kendini ve dünyayı bilen çağdaş bireyler yetiştirmek isteyen genç cumhuriyetin mucize eserlerinden Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası...

ZİHNİYET FARKI

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası hakkında çok önemli bir makalesi olan, Yard. Doç. Dr. Günver Güneş'in şu değerlendirmesine katılmamak mümkün müdür:

"Fabrika birçok işlevinin yanında Cumhuriyetin temel kavramlarını halka tanıtan bir köprü olmuştur. Sümerbank bir fabrika olmasının ötesinde bir okul, bir eğitim kurumu, Cumhuriyet öğretilerinin yaşama geçirildiği bir alan olmuştur. Dünya üzerindeki herhangi bir şehirde kurulan bir fabrika, elbette o şehir üzerinde birtakım değişiklikler yapmıştır, Ama hiçbirisinin Nazilli Basma Fabrikası'nın Nazilli üzerinde yarattığı sosyal, kültürel, ekonomik değişimler kadar büyük sonuçlar yaratması mümkün değildir. Çalışanlara her türlü imkanı devlet eliyle verip onları ekonomik refaha kavuşturan bu fabrika, çalışanlarına yemek aralarında dünya klasiklerinden eserler okutup Beethoven dinletecek zevke ulaştırabilirdiyse, işte bu sözü edilen fabrikanın ne kadar değişik bir felsefeyle yola çıktığının ve bulunduğu yerin halkına neler kazandırdığının açık bir göstergesidir."

1950'li yılların başında tıpkı yine cumhuriyetin dev eseri **Köy Enstitüleri** gibi bu fabrikalar da ışık saçmaktadır Anadolu'ya...

Düşünsenize, bu fabrikalardan Anadolu'nun her yanına dikildiğini; Edirne'ye, Manisa'ya, Konya'ya, Tunceli'ye, Diyarbakır'a... Türkiye ne duruma gelirdi! Bugün yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasal sıkıntılar yaşanır mıydı? En basitinden Türkiye'yi maddi ve manevi bakımdan her geçen gün biraz daha zora sokan "terör belası" olur muydu? Olsa bile bu boyutta olur muydu?

Türkiye'nin bu gün yaşadığı "ekonomik" ve "sosyo-kültürel" sorunların baş sorumlusu Atatürk'ün ve genç cumhuriyetin kurduğu **Köy Enstitüleri, Sosyal Fabrika, Halkevleri, Uçak sanayi, Demiryolu** gibi "dev projeleri" ABD istekleri doğrultusuna bir kenara bırakan Atatürk sonrası iktidarlardır.

1950'lerden sonra sürekli kan kaybeden Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, son darbeyi 14 Kasım 2002'de yemiştir. Cumhuriyetin dev projelerinden Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, **Özelleştirme İdaresi'nce** bedelsiz olarak Adnan Menderes Üniversitesi'ne devredilmiştir. Fabrika çalışanları da "gözyaşları" içinde Bursa'ya nakledilmiştir. Kapisına kilit vurulan fabrikanın, üniversitenin kullanımı dışındaki büyük bir bölümü, içindeki tarihi dokuma makineleri, araç ve gereçleriyle çürümeye terk edilmiştir. Dünyanın başka bir yerinde olsa en kötüsü "müze" olarak kullanılacak ve milyonlarca turist çekecek bu dev eser, Cumhuriyetin bu dev projesi, bugün Nazilli'de hayvan ahırından bile kötü bir durumda kaderine terk edilmiştir.

Gerçi bugün, işçilerini sosyal haklardan mahrum eden, hatta işçilerini tekme tokat dövdüren bir hükümetin, Cumhuriyetin "sembol" eseri, Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'na daha iyi davranmasını beklemek de doğrusu safdillik olur...

Eee, bizim "sahte solcular"ın kıymetini bilemediği Atatürk'e ve onun dev projelerine gerçek sosyalistler nasıl da sahip çıkıyorlar.

Ne diyebilirim ki! Atatürk Türkiye'sinin bir ferdi olarak, içim acıyarak "yazık, ama çok yazık..." demekten başka ne diyebilirim ki!

Bu yazımı, Türkiye'nin gerçek Solcularıyla birlikte Tekel ve Kardemir İşçilerine ithaf ediyorum...

Fabrikada ilk üretilen ve bugün koruma altına kumaşlar

Fabrikanın içinde terk edilmiş, çürümeye bırakılmış makinelerden bir bölümü

Terk edilmiş çürümeye bırakılmış dokuma makinelerinden biri

Fabrikadaki çürümeye bırakılmış makineler

Fabrikann içinde terk edilmiş, çürümeye bırakılmış makinelerden bir bölümü

ürümeye bırakılmış makinelerden bir görüntü

Gıdı Gıdı adlı trenin bugünkü virane hali

Gıdı Gıdı adlı trenin bugünkü virane hali

Fabrikadan bugüne kalan bazı eşyalar

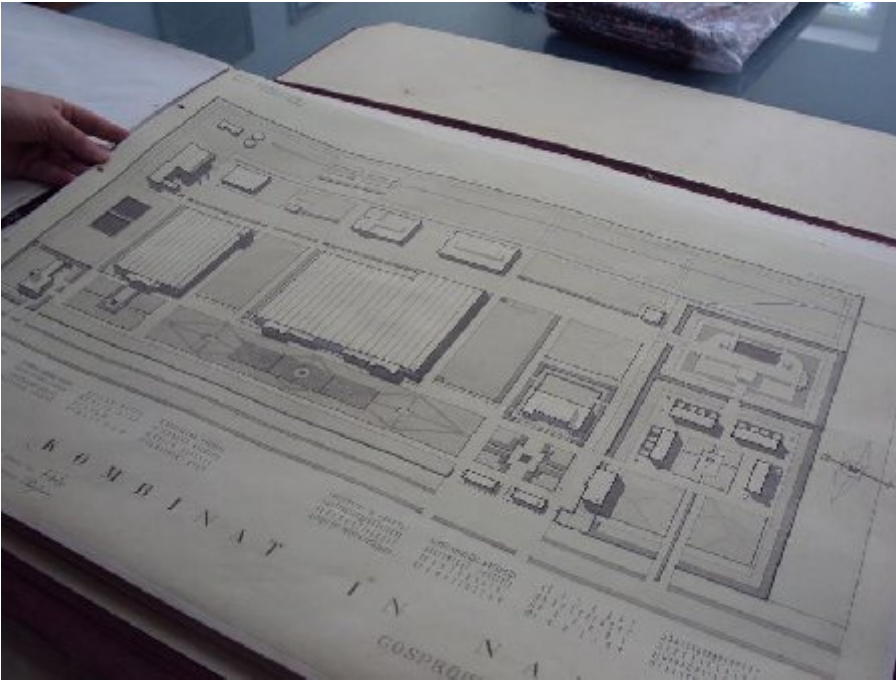
Fabrikanın terk edilmiş boşaltılmış bir bölümü

Nazilli Sümerbank Fabrikası'nın Planları

Fabrikanın bugünkü yıkık halinden bir görünüm

Fabrikanın yerleşim planı

Sinema salonunun bugünkü yıkık halinden bir görünüm

Sinan Meydan
Odatv.com
Kaynaklar

1. Aslan Buğdaycı, Dünden Bugüne Nazilli, İstanbul, 2001.
2. Atatürk Aydın'da, Aydın, 1981.
3. Aydın İl Yıllığı, Aydın, 1973.
4. Günver Güneş, "Atatürk'ün Nazilli Seyahatleri ve Seyahatlerin Yarattığı Sonuçlar", Atatürk Haftası Armağanı, Genelkurmay ATESE Başkanlığı Yayınları, 10 Kasım 2004, s.121-135
5. Hulusi Günay, "Nazilli Dokuma Fabrikası", Yarım Ay, No: 68, 1 İlkkanun 1937, s. 8,9 ve 19.
6. İbrahim Kiraz, Yaşlı Şehir, Nazilli, 2003.
7. L'İlustration de Turquie, İstanbul.
8. Nazilli Basma Fabrikası Gezi Rehberi, Nazilli, 1937.
9. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası Arşivi.
10. Saadet Tekin, "Nazilli Basma Fabrikası", Tarih ve Toplum, C.39, S.230, Şubat, 2003.
11. Tahir Kodal, "Mustafa Kemal Atatürk'ün Denizli Seyahatleri" Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.19, S.55, Mart 2003.
12. Türkiye Ticaret Postası, Nazilli Basma Fabrikası Özel Sayısı, Ankara, S. 350-103, 14 Temmuz 1948.
13. Zafer Toprak, Sümerbank, Ankara, 1983.
14. 2010 Yılında Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nda bizzat yaptığım incelemeler. (Sinan Meydan)